

INGLIZ TILINI O‘QITISHDA RAQAMLI DIDAKTIKA, ZAMONAVIY TEKNOLOGIYA VA METODLARDAN FOYDALANISH

Abilova Zulfiya Jalgasbayevna

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universitetining
Toshkent filiali “O‘zbek va xorijiy tillar” kafedrasida o‘qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10982706>

Ключевые слова: *Современные технологии, текстовая грамотность, компьютер, вербальность, невербальность, язык, метод, обучение, процесс урока, производство.*

Keywords: *Modern technology, texting literacy, computer, verbality, non-verbalism, language, method, writing, genres, training, the process of the lessons, work.*

2013-yilda O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori bilan uzluksiz ta’lim tizimining chet tillar bo‘yicha davlat ta’lim standarti tasiqlandi. Qaror bilan ta’lim muassasalari bitiruvchilari bajarishi shart bo‘lgan tayyorgarlik darajasiga qo‘yiladigan asosiy talablar tasdiqlandi. Ta’lim muassasalarining bitiruvchilari mavjud ma’lumotlarni tizimlashtirish va tahlil qilishda qo‘llaniladigan analitik fikrlash, internetda taklif qilinadigan ilovalar va dasturlar oqimidagi muayyan muammolarni hal qilish uchun to‘g‘ri vositalarni tanlash qobiliyati kabi ta’limning zamonaviy jihatlari bilan ajralib turishi kerak. Ko‘plab aloqa texnologiyalari ingliz tilidagi versiyada taklif etiladi va shuning uchun ulardan o‘quv jarayonida mohirona foydalanish uchun ingliz tilini bilish talab etiladi. Shunday qilib, chet tilini bilish maktab bitiruvchilarining keyingi kasbiy faoliyatining muhim asoslaridan biri bo‘lib, o‘qituvchi oldiga ko‘plab an’anaviy o‘qitishusullarini zamonaviy raqamli vositalar bilan uyg‘unlashtirish nuqtai nazaridan qayta ko‘rib chiqish vazifasini qo‘yadi. Ta’kidlash joizki, raqamli texnologiyalarning zamonaviy o‘quv jarayoniga integratsiyalashuvi davlatimiz tomonidan bu boradagi qator tashabbuslar bilan qo‘llab – quvvatlanmoqda.

Kompyuter texnologiyalarning ingliz tilini o‘qitish metodikasiga ta’siri, elektron axborot texnologiyalari dasturiy va texnik vositalarning tarkibiy qismi, raqamli texnologiyalarning mazmuni, ularning terminologiyasi, chet tillarini o‘qitishning yakuniy natijasi sifatida har tomonlama til ta’limi, hozirgi yosh avlodning yosh xususiyatlari ko‘rib chiqildi. Metodika maktab fanlarini, shu jumladan ingliz tilini o‘rganish uchun asosdir. Kompyuterlar va ular bilan birga kelgan elektron axborot muhiti ularning imkoniyatlari bilan uyg‘unlashgan maxsus o‘qitish metodikasi mavjud bo‘lsa, ta’lim jarayoniga jalb etilishi mumkinligini ko‘rsatdi.

Chet tilini o‘rganishda yangi texnik imkoniyatlardan foydalanishning nazariy va amaliy jihatlari ushbu ilmiy sohani o‘rganishni taqozo etdi. Chet tillarini o‘qitish metodologiyasidagi o‘zgarishlar bilan bevosita bog‘liq bo‘lgan dasturlarning modellari ularni yaratishda turli xil versiyalarda qo‘llaniladi. Agar CALL formatida tuzilgan dastlabki dasturlarning tuzilishini oladigan bo‘lsak, shuni ta’kidlash kerakki, o‘quvchilarning o‘zlari faolligini rag‘batlantirish ularda kerakli darajada emas edi. Raqamli texnologiyalar zamonaviy texnik aloqa vositalaridan foydalanishga asoslangan. Ushbu vositalar umumiy multimedia nomi ostida birlashtirilgan bo‘lib, gipermatnni olish uchun ma’lumotlarning umumiy hajmida havolalar tizimini tashkil etishga qodir. Gipermatn va multimediya gipermedia yordamida birgalikda foydalanilganda birlashtiriladi.

Bu mablagʻlarning ishni har tomonlama takomillashtirish imkoniyatini hisobga olgan holda taʼlim jarayonini takomillashtirishga bevosita taʼsiri haqida gapiramiz Jumladan, yozish va oʻqish malakalarini shakllantirish bilan bir qatorda, nutqda paraverbal va super segmental til birliklarini qoʻllashda nutq va tinglashdagi kamchiliklarni tuzatish jarayonida ushbu texnik vositalardan foydalana olish kiradi. Raqamli texnologiyalarning oʻzgaruvchan komponenti yangi paydo boʻlgan holatlarga muvofiq taʼlim jarayonining u yoki bu tomonini tavsiflovchi terminologik bazani oʻzgartirish zaruratini keltirib chiqaradi. Raqamli texnologiya atamasining oʻzi hozirda axborot-kommunikasiya texnologiyalari atamasini almashtirmoqda, chunki u koʻpincha sinonim hisoblansa-da, yangi paydo boʻlayotgan texnologiyalarning foydalanuvchi bilan muloqot qilish nuqtai nazaridan xususiyatlarini toʻliqroq tavsiflaydi. Yuqorida aytilganlarga asoslanib, bizning ishimizda raqamli texnologiyalar atamasi axborot-kommunikasiya texnologiyalari atamasi bilan solishtirganda tavsiya etilgan tadqiqot mazmunining terminologik aniqligiga toʻliq mos keladigan tarzda foydalanish qabul qilindi. Foydalanilayotgan elektron resurslarning muhim jihati ularning turli xil qulay formatlarda oʻquvchilar oʻrtasida saqlangan bilimlar bazasini yaratish qobiliyatidir. Bu qobiliyat taklif etilayotgan materialning foydalanuvchi maʼlumotlarini idrok etish organlariga murakkab, bir vaqtda taʼsiri natijasida yuzaga keladi, bu uning rivojlanishiga ham, xotirada keyingi fiksasiyasiga ham ijobiy taʼsir qiladi.

Metodika va lingvodidaktika masalalarini oʻrganuvchi olimlarning fikrlarini umumlashtirgan holda shuni taʼkidlash mumkinki, umuman olganda, ularning barchasi oʻquv jarayoniga raqamli texnologiyalarni joriy etish zarurligini taʼkidlab, ularning taʼlim jarayoni saviyasini yuksaltirishga taʼsirini ijobiy baholaydi.

1. Raqamli texnologiyalarni qoʻllash metodikasining predmeti - har tomonlama rivojlangan shaxsni tarbiyalash jarayonida chet tilini yangi muloqot vositasi sifatida idrok etish proektsiyasida oʻqitish tartibi.

2. Taʼlim sohasidagi raqamli texnologiyalar taʼlimni uslubiy va didaktik taʼminlash koʻlamini kengaytirdi va uning samaradorligini faollashtirish va oshirish imkonini berdi. Ularning tashqi koʻrinishi taʼlimga yondashuv metodologiyasining oʻzgarishiga sezilarli taʼsir koʻrsatdi.

3. oʻqitish metodikasida berayotgan oʻzgarishlarning asosiy omili boʻlib ularni yaratishda turli versiyalarda foydalanilgan dastur modellari boʻldi. CALL formatida yaratilgan dastlabki dasturlar oʻquvchilar faolligini etarli darajada ragʻbatlantirmadi.

4. Dastlabki dasturlarning kamchiliklari mustaqil qaror qabul qilishga qodir koʻp qirrali shaxsni tarbiyalash nuqtai nazaridan oʻquvchilarning oʻzlarini faollashtirishga qaratilgan optimal oʻqitish usullarining boshqa modellarini yaratish zarurligini koʻrsatdi.

5. Internetning virtual axborot maydonining paydo boʻlishi insonning elektron qurilmalar bilan oʻzaro aloqasi shakllarini oʻzgartirdi, bu uning virtual olam bilan aloqasini uzatish vositasiga aylandi.

Raqamli texnologiya atamasi hozirda axborot-kommunikasiya texnologiyalari atamasi oʻrnini egallaydi, chunki u yangi paydo boʻlgan texnologiyalarning foydalanuvchi bilan muloqot qilish nuqtai nazaridan xususiyatlarini toʻliqroq tavsiflaydi, garchi ular koʻpincha sinonim hisoblanadi.

Chet tilini ravon bilish har tomonlama til taʼlimini yaratish jarayonida zaruriy tarkibning faqat bir qismidir. Oʻquvchida chet tilini bilish bilan bir qatorda oʻrganilayotgan til vakillarining

milliy aurasini tashkil etuvchi ijtimoiy-madaniy kategoriyalar sohasidagi bilimlarni shakllantirish zarur.

Yuqoridagi tendensiyalarni tahlil qilish asosida shuni ta'kidlash kerakki, an'anaviy, ilgari qo'llanilgan o'qitish usullari har tomonlama til ta'limi muammolarini hal etishning barcha bosqichlarini har tomonlama qamrab olish uchun etarli emas.

O'quv jarayonida o'quvchilarning yosh toifalari va ularning psixologik rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari zamonaviy ta'limning boshqa omillari bilan bir qatorda, albatta, hisobga olinishi kerak.

O'qituvchi e'tiborga olishi kerak bo'lgan o'quv jarayonining muhim jihatlaridan biribu o'quvchilarni (digital divide) va aloqa vositalari bilan ta'minlashdagi farqdan iborat bo'lgan raqamli tafovut masalasidir. O'quv jarayonida raqamli texnologiyalardan foydalanishning asosiy vazifasi, umuman olganda, ta'limning vazifalari kabi, shaxsning kompetensiyalari va kompetensiyalarini rivojlantirishdir. Raqamli kompetensiyatamasining mazmunini batafsil o'rganib, A. Aviram va Y. Eshet-Alkalai raqamli kompetensiyani 5 ta komponentga ajratdilar. Guruhning « Digital literacies » tadqiqotidatil asosida aniqlangan yana bir kompetensiyasi multimedia (multimedia literacy) bo'ldi. Multimedia tushunchasi axborot uzatishning eshitish, vizual va grafik vositalaridan foydalangan holda matnlarni o'zingiz tanib olish va shakllantirish qobiliyatini anglatadi. Raqamli kompetensiyalarning navbatdagi guruhi, taklif etilayotgan tasnifga ko'ra, zamonaviy hodisa sifatida e'tirof etilgan maxsus axborot uzatish texnologiyalarining asosiy tushunchalariga asoslanadi. Muayyan guruhga birlashtirish uchun asos sifatidabunday xususiyatni tanlash axborotni qayta ishlashga imtiyozli yondashuvlar va undan keyingi foydalanish masalalarida sifat o'zgarishlarini aks ettiradi. Bunday o'zgarishlar yangi raqamli texnologiyalar va ular qo'llaniladigan elektron qurilmalarning paydo bo'lishi tufayli mumkin bo'ldi.

Taqdim etilgan tasnif ushbu kompetensiyalarni eng tez, har tomonlama rivojlantirish zarurligini ko'rsatadigan ikkita sababga asoslanadi. Kompetensiyaga bunday yondashishning birinchi sababi o'quvchilarning maktabda olgan nazariy bilimlari bilan ularning real hayotda amaliy tatbiq etilishi o'rtasida ishonchli bog'liqlik bo'lishi kerakdegan tushunchadir. Bu ma'lum darajada bilim olishda rasmiyatchilik darajasini pasaytirish imkonini beradi, bu esa o'quvchilarning qo'shimcha qiziqishini uyg'otadi. Ushbu kompetensiyalarni yanada rivojlantirishning ikkinchi sababi, ularni o'rganish orqali turli ijtimoiy qatlamlarda bo'lgan o'quvchilarning umumiy tushunchalarini moslashtirish imkoniyatidir.

Raqamli texnik kompetensiya quyidagi ko'nikmalar to'plami bilan tavsiflanadi:

- turli xil vazifalarni hal qilish jarayonida ularning funkcionalligini ta'minlash uchun taklif qilinadigan texnik vositalar, dasturlardan bepul foydalanish ko'nikmalariga ega bo'lish;
- virtual olamdagi muloqotning o'ziga xos xususiyatlari, internet aloqa muhitidan foydalanishda yuzaga keladigan xavf-xatarlar va ulardan himoyalanih usullaridan xabardor bo'lish. Xuddi shu kompetensiya elektron aloqa vositalarini ehtiyotkorlik bilan, xavfsiz ishlatish muammolarini o'z ichiga oladi.

Shunday qilib, bizning tushunishimizcha, kompyuterlar, gadjetlar va boshqalar ko'rinishidagi texnik vositalardan foydalangan holda ma'lumot olishda ishtirok etadigan turli xil vositalar va resurslar majmuasi multimedia va raqamli texnologiyalarni tashkil qiladi.

Bundan tashqari, raqamli texnologiyalarning mazmuni telekommunikasiya, kompyuter va axborot texnologiyalarini o‘z ichiga olishi kerak.

REFERENCES

1. Юсупов К.А. Qaraqalpaq ádebiyatın oqıtıw metodikası. Sabaqlıq. – Tashkent: Sano-standart, 2018. – 21 б.т. – 336 б.
2. Юсупов К.А. Академиялық лицейлерде қарақалпақ әдебиятын оқытыў методикасы. Монография. – Нөкис: Qaraqalpaqstan, 2019. – 7 б.т. – 112 б.
3. Юсупов К.А. Академик лицейларда қорақалпоқ адабиётини ўқитиш методикаси (педагогика фанлари доктори (DSc) диссертацияси автореферати). – Нөкис: Miraziz Nukus, 2021. – 66 бет.
4. Yusupov.K.A. Kórkem shıǵarmalardıń mazmunıń úyreniw metodikası. Oqıw qollanba. Tashkent: Yosh avlod matbaa, 2021. – 23,75 б.т. – 380 б.
5. Юсупов К.А. Qánigelik hám pedagogikalıq ámeliyat. Oqıw qollanba.– Nókis: Ilimpaz, 2021.. – 60 б.
6. Yuspov KA Arnawlı pánlerdi oqıtıw metodikası. sabaqlıq. – Tashkent: INNOVATSIYA-ZIYO, 2022. – 19 б.т. – 304 б.
7. Qaraqalpaq ádebiyatın oqıtıw texnologiyaları. Oqıw qollanba. – Tashkent: INNOVATSIYA-ZIYO, 2022. – 9.3 б.т. – 144 б.
8. Юсупов К.А. Ш.Сейтов прозасын таллаў усыллары. (Методикалық қолланба). Нөкис, «Miraziz Nukus», 2017. – 4 б.т. – 64 бет.
9. Юсупов К.А. Академиялық лицейлерде қарақалпақ әдебиятын сабақтан тыс жұмыслар арқалы үйрениўдиң илимий методикалық мәселелери. (Методикалық қолланба). – Нөкис, «Miraziz Nukus», 2018. – 5 б.т. – 80 б.
10. Konis A. Yusupov. Studying Forms of Teaching Karakalpak Poetry at Academic Lyceums. Eastern European Scientific Journal. Germany. Ausgabe, 3-2018. 72-75.
11. Konis A. Yusupov. Studying Karakalpak Poetry in Academic Lyceums by Various Methods in Class. Eastern European Scientific Journal. (ISSN 2199-7977). Germany. 1-2019. 83-85.
12. Yusupov K.A. Scientific and theoretical foundations of teaching Karakalpak literature at academic lyceums // Journal of Critical Reviews. (ISSN 2394-5125). – Vol 7, Issue 7,2020. – №1. – P.P. 349-354 (<https://www.scopus.com /sourceid / 21100920227>).
13. Yusupov K.A. Akademik litseylarda qoraqalpoq adabiyoti // Til va adabiyot ta’limi. – Тошкент, 2020. – №6. – Б. 40-41 (13.00.00. №8).
14. Yusupov K.A. Methods of teaching literary material at academic lyceums according to the program // Academia. An International Multidisciplinary Research Journal (India). (ISSN: 2249-7137). – Vol. 10 Issue 5, 2020. – P.P. 1628-1634 (Impact Factor: SJIF 2020= 7,13).